

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра тюркської філології

Курсова робота
з тюркської філології
на тему:

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БОТАНІЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ**

Студентки групи Птур 14-20

факультету східної і слов'янської філології

денної форми здобуття освіти

Освітньої програми:

Турецька мова і література та переклад, друга

східна мова, західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.068 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – турецька

Мурин Діани Сергіївни

Науковий керівник:

доц. Сіленко Наталія Василівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ	5
1.1. Вивчення та дослідження турецької ботанічної термінології вітчизняними та зарубіжними вченими.	5
1.2. Історія розвитку турецької ботанічної термінології.....	13
Висновки до Розділу I	20
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ	22
2.1. Структурні особливості турецької ботанічної термінології.....	22
2.2. Функціональні особливості турецької ботанічної термінології.....	28
Висновки до Розділу II	30
ВИСНОВКИ	32
ÖZET	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35
ДОДАТОК А	38
ДОДАТОК Б	39
ДОДАТОК В	41

ВСТУП

Ботанічна термінологія будь-якої мови розвивалася з давніх-давен та цей процес розвитку триває й до сьогодні.

Дослідження термінологічних систем різних мов значно важливе та грає вагомую роль у лінгвістиці. У зв'язку з розвитком медицини та інших наук, рослини посідають провідне місце у дослідження науковців по всьому світі. Ботанічна термінологія слугує у багатьох галузях, як от: медицина, фарбова промисловість, кулінарія. Рослини є предметом літератури, способом вираження емоцій тощо.

Дослідження особливостей турецької ботанічної термінології привертає увагу науковців по всьому світі та в Україні, серед них: П'єр Едмон Буасьє, Турхан Байтоп, Анил Челік, Серпіль Сойдан, Орхан Севгі, Майагюль Ергенекон, Ібрагім Шахін, Халіль Ерхан Ероглу, Нюсейін Бариш Теджіман, Кюршат Ефе, Ірина Покровська, Марина Пішеніна.

Актуальність теми нашого дослідження полягає в поєднанні лінгвістичної та історичної характеристики турецької ботанічної термінології, у виконанні дослідження на основі розгляду особливостей турецьких ботанічних термінів із урахуванням функціональних особливостей та структурної класифікації термінів, а також необхідність дослідження підсилюються провідною роллю турецької ботанічної термінології в полі інтересу сучасної лінгвістики, адже полягає у дослідженні їх структурно-функціональних особливостей.

Мета роботи полягає у виявленні структурно-функціональних особливостей ботанічної термінології в турецькій мові.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких **завдань**:

- визначити теоретичні засади вивчення та дослідження турецької ботанічної термінології;
- охарактеризувати історію розвитку турецької ботанічної термінології;
- проаналізувати структурні особливості турецької ботанічної термінології;
- окреслити функціональні особливості турецької ботанічної термінології.

Об'єктом нашого дослідження є турецькі ботанічні терміни.

Предметом дослідження є структурно-функціональні особливості турецької ботанічної термінології.

Основними методами дослідження нашої роботи були порівняльно-історичний, який дає змогу шляхом порівняння встановити схожість і відмінність між історичними явищами, критичний аналіз, який дозволяє давати оцінку обґрунтованості зроблених суджень та висновків, метод суцільної вибірки, що застосовується під час пошуку матеріалу з лексикографічних джерел, кількісний аналіз, який дає змогу зробити висновки про частотність будови термінів структурних особливостей.

Основними джерелами дослідження слугував ботанічний словник Турхана Байтопа “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü”.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* здійснено аналіз структурно-функціональних особливостей термінів на прикладі ботанічної термінології турецької мови, визначено структурні класифікації типів ботанічних термінів та способи їх творення.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Отримані результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні практичного курсу сучасної турецької мови, лексикології турецької мови, історії розвитку турецької мови та спецкурсів з вивчення лексичних особливостей турецької мови чи термінознавства.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

1.1. Вивчення та дослідження турецької ботанічної термінології вітчизняними та зарубіжними вченими.

Мова як основний елемент спілкування є живим організмом, що творить і систематизує весь цей процес розвитку. Така взаємодія людей і суспільств обопільно вплинула на мову, яка є найбільш інструментальною. Як ми знаємо, мова є єдиним засобом інтерналізації зовнішнього світу та втілення його в інтелектуальну ідентичність. Зрозуміло, що мова не може існувати без слів. Майже кожен день кожна мова поповнюється новими термінами, які потребують особливого розгляду та аналізу задля уникнення непорозуміння.

Згідно з Оленою Селівановою (2006), термінознавство – це розділ лексикології, що вивчає терміносистеми мови, принципи їхньої організації, механізми творення термінів, вимоги до них, а також розв'язує прикладні завдання упорядкування й кодифікації терміносистем і їхніх відповідників у різних мовах. А термінологія – це система слів і сполук, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування у науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо.

З точки зору Олени Селіванової (2006), терміном називають слово чи сполуку, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності. Вважається, що слово “термін” уперше з'явилося у 1876 році у Німеччині. Термін є складником системи мовних знаків, яка обслуговує сферу спілкування в цій галузі разом із загальноживаним лексиконом. Будь-яка терміносистема включена до відповідної мовної системи, але не подібна до неї за загальними принципами побудови (у терміносистемі відсутні фонетична, морфологічна, синтаксична специфіка й особливі семантичні процеси, наявні лише слова, сполуки і переваги у певних способах творення).

На думку турецького вченого Джеляля Деміра (2009), під терміном розуміють слово або радше словникову одиницю, яка містить лише одне з понять, які існують в універсальному, текстовому контексті чи певній мережі інтелектуальних зв'язків і визначаються відповідно до нещодавно виявлених чи новостворених відмінностей.

Олена Селіванова (2006) підкреслює, що “термінологізація – це явище мовної системи, яке являє собою перехід слів і сполук до терміносистем-упорядкованих і певним чином організованих лексичних масивів, що репрезентують понятійну систему галузі науки, техніки, виробництва, мистецтва тощо. Термінологізація є виявом мовної економії, асиметричного дуалізму мовного знака. Вона забезпечується метафоризацією наявного в загальноживаному лексиконі знака, що використовується на позначення поняття іншої предметної сфери, яке набуває місця у відповідній терміносистемі й отримує нове значення. Термінологізація протиставлена детермінологізації – переходу термінів до загальноживаної лексики, що супроводжується втратою його значеннєвих і системних характеристик”.

Попри те, що жителі Анатолії роками зцілювалися рослинами та застосовували їх для різних своїх потреб, вони майже не знали наукових термінів рослин, які наявні в ботанічних джерелах. З іншого боку, місцеві терміни рослин, які зараз використовуються громадськістю, здебільшого не потрапляють до наукових розвідок. Такі ситуації спричиняють деякі складності як в ідентифікації, так і у використанні рослин. Наприклад, можна зустріти, що одній і тій самій рослині дано різні назви в різних регіонах, або ж одну й ту саму назву для кількох рослин. Яскравим прикладом може слугувати для такої ситуації вид *helichrysum* (укр. цмин). Незважаючи на те, що рід *helichrysum* (укр. цмин) зазвичай відомий як *ölmez çiçek* (укр. сухоцвіт або солом'янка), в різних частинах Анатолії можна зустріти різні назви цієї рослини (Eroğlu, 2018).

Ольга Нахапетова (2014) вбачає, що номенклатура є складовою частиною термінології, особливою підсистемою у складі термінології.

Як підкреслює Іван Сабадош (2012) ботанічна номенклатура – це систематизовані назви одиниць флори, або таксонів (видів, родів, родин) рослин. Міжнародна (латинська) наукова ботанічна номенклатура базується головним чином на ліннеєвській системі класифікації рослин і передбачає назву для кожного відомого науці виду флори. Національні наукові ботанічні номенклатури стандартизовані, будуються на зразок латинської, у якій кожний вид рослинного світу одержує бінарну (подвійну) назву, що складається здебільшого з іменника (назва роду рослини) і прикметника-означення (видовий епітет), наприклад: *viola alba* (укр. фіалка біла), *viola odorata* (укр. фіалка запашна), *viola silvestris* (укр. фіалка лісова), *viola tricolor* (укр. фіалка триколірна).

Халіль Ерхан Ероглу (2018) вбачає, що наукова номенклатура базується на праці “Species Plantarum”, опублікованій Карлом фон Ліннеєм у 1753 році. Модель “бінарної номенклатури”, яка вперше була висловлена в цій роботі і використовується досі, формує наукові назви живих істот. За цією моделлю, яка складається з двох латинських слів, спочатку пишеться рід, а потім означення виду, який є прикметником або іменником, що визначає назву виду. Бодай означення виду зазвичай відноситься до певної ознаки виду, сам по собі він не може характеризувати вид. Тому одне і теж означення може мати кілька видів. Наприклад, *phaseolus vulgaris* (укр. квасоля звичайна), *armeniaca vulgaris* (укр. дикий абрикос звичайний) і *beta vulgaris* (укр. буряк звичайний), означення виду яких – “vulgaris” (укр. звичайний), досить сильно відрізняються між собою.

У ботанічній номенклатурі зафіксовані реалії повсякденного життя і уявлення народу, що створив цю термінологічну систему. У процесі назв рослин проявляються і асоціації, що зумовлюються культурою, релігією, географічними особливостями (Покровська, 2013).

Натомість в основі місцевої номенклатури виникає потреба жителів певного регіону диференціювати та розпізнавати рослини навколо них і використовувати їх для різних цілей. Таким чином, люди називали рослини так, щоб їх легко було ідентифікувати задля отримання користі від рослин або уникнути шкідливих рослин, що можуть передбачати непередбачені наслідки, тому й найменували їх

відповідно до їхніх характеристик. На додаток, місцеві назви рослин становлять важливу частину знань і досвіду, отриманого завдяки етноботанічним дослідженням (Eroğlu, 2018).

Слова, які є назвами понять і предметів, змінюють своє значення або форму і переходять з мови в мову, з культури в культуру. Такі слова, що переходять з однієї мови в іншу, називаються запозиченими словами. За способом запозичення вони поділяються на дві категорії. Перший з них – інтернаціоналізми або інформаційні запозичення з метою навчання та інформування. Це слова, які перейшли з мови оригіналу на мову перекладу, разом з новими поняттями, засвоєними в результаті соціальної взаємодії. Новий предмет, ситуація чи поняття, які є незнайомими, знаходять своє місце в мові перекладу так само, як і в мові оригіналу, або змінюються відповідно до фонетичних і морфологічних особливостей мови перекладу (Efe, 2018).

Як вбачає Олена Селіванова (2006), під ономастикою розуміють розділ лінгвістики, який вивчає власні імена (оніми) у різних аспектах: географічному (визначення впливу географічного середовища на вибір онімів, дослідження міграції імен, установлення ономастичних ареалів), лексикографічному (опис онімів у спеціальних ономастичних словниках), лексикологічному (інвентаризація онімів й упорядкування їх у відповідну систему, порівняння з апелятивами), текстовому (аналіз функціонування онімів у текстах), логічному (вияв співвідношення власного імені й позначеного ним поняття й об'єкта), психологічному (визначення впливу власного імені на людину, мотивів онімізації та перейменування, аналіз психологічної функції онімів у тексті), семіотичному (вивчення відношення онімів до інших знакових систем, дослідження проєкції власних імен на матеріальну й духовну культуру, історію народу), когнітивному (аналіз онімів у проєкції на структуру й операції свідомості), соціологічному (опис екстралінгвальних чинників вибору онімів).

Згідно з Ібрагімом Шахіном (2016), у турецькій ономастиці відсутні еквіваленти до терміну *фітонім*. Термін *bitki adı* (назва рослини) радше використовують вчені, що займаються дослідженням рослин, наприклад, як-от:

ботаніки, агрономи та фармацевти, для визначення трав'янистих рослин. З іншого боку, термін *bitki adı* (назва рослини), який вживається серед людей у повсякденному вжитку, також в основному використовується для опису трав'янистих рослин. Отже, термін *bitki adı* (назва рослини) використовувався як ономастичний термін, що охоплює назви всіх видів дерев, кущів, трав, квітів, грибів, моху.

Цей комплекс проблем, які може розв'язати лише ономастика та її підгалузь – ботаніка (фітоніміка), є недостатньо дослідженою галуззю. Місцеві ботанічні терміни, які час від часу потрапляють на порядок денний фахівців цих дисциплін у межах термінологічної проблеми таких галузей науки, як ботаніка, лісівництво, фармація та сільське господарство, на жаль, не змогли дійти до належного значення у дослідженнях, проведених у цій сфері. До того ж вони не змогли вирішити проблеми, з якими стикається турецький народ щодо цієї галузі. Один з них, фітонім, відноситься до всіх видів дерев, кущів, трав, квітів і грибів. Галузь, у якій фітоніми досліджуються з погляду походження, структури, значення та традиції іменування в рамках ономастики, називається фітонімією. Хоча термін фітонім, який утворився із слів давньогрецького походження (“*phytos*” – рослина та “*onim*” – “власна назва”), означає галузь науки, у якій досліджується власна номенклатура, також можна досліджувати і апелювати номенклатуру в рамках сфери ономастики. (Şahin, 2016)

Фітоніми, які складаються з декількох компонентів, правомірно в руслі сучасних лінгвістичних тенденцій розглядаються під призмою когнітивної лінгвістики та ономасіології, витіснивши таким чином структурні дослідження в зазначеній сфері. Аналізу внутрішньої форми складних ботанічних термінів присвячені наукові розвідки останніх років, у межах яких фітоніми аналізуються як національно марковані одиниці (Покровська, 2013).

На думку Майагюль Ергенекон (2019), підрозділ лінгвістики, що вивчає процеси найменування називається ономасіологією. Вона тісно пов'язана з етимологією. Назви рослин належать до групи назв видів.

З погляду Ібрагіма Шахіна (2016), можна сказати, що одна зі сфер, де турки мають найбільше проблем у спілкуванні сьогодні, це фітоніми. Різні назви однієї рослини в різних регіонах, старі назви, що використовуються в історичних текстах, ботаніці, фармації, сільському господарстві викликають спантеличення. Латинські назви, що використовуються вченими в агрокультурних роботах, або назви, дані вченими під час ідентифікації рослин, ускладнюють розпізнавання ботанічних термінів у спілкуванні між людьми. Якщо до цього додати проблеми, пов'язані з найменуванням інших рослин, особливо декоративних, привезених з-за кордону, то виявиться, що тема є надзвичайно актуальною і важливою проблемою.

Окрім того, проблемним є написання назв рослин. Наприклад, хоча терміни, складені з двох або більше основ, зазвичай пишуться в творі окремо, однак це не скрізь можна зустріти. Наприклад, деякі назви рослин, утворені в невідмінюваному складі іменника, пишуться окремо, наприклад *adem otu* (укр. мандрагора), *ağaç mantarı* (укр. трутовик справжній), *ağaç şakayığı* (укр. півонія деревоподібна), *alaysık çiçeği* (укр. безсмертник італійський), *at yemliği* (укр. козельці звичайні), а інші – разом, а саме: *anababakokusu* (укр. лаванда стегадська), *aslanpençesi* (укр. приворотень). Так само деякі подібні за будовою до них пишуться окремо, як приклад: *acı mantar* (укр. хрящ-молочник перцевий), *acı meydan* (укр. солодкий корінь колючий або солодка щетиниста), *aşlı zeytin* (укр. маслина європейська), а втім – разом, *arapdede* (укр. тиричецвіті), *baldırıkara* (укр. Венерині кучері звичайні), *ballibaba* (укр. глуха кропива або глушиця), *beşbüyük* (укр. мушмула звичайна) у структурі прикметникового словосполучення (Şahin, 2016).

На думку Ібрагіма Шахіна (2016), усі назви рослин слід писати разом, а їх ініціали – з малої літери.

Оскільки назви рослин тісно пов'язані з місцевою мовою, якою користуються люди на певній території, то, наприклад, зазвичай жителі Південно-Східної Анатолії використовують назви рослин, що походять з арабської мови, а мешканці Східної Анатолії надають перевагу рослинам, що походять з перської мови. Окрім того, назви рослин, що походять з лазської поширені на території Східного Причорномор'я, а ті, що походять з грецької на теренах Західної Анатолії, себто у

регіонах, де зосереджені критські іммігранти. З іншого боку, багато назв рослин турецького походження широко використовуються серед населення сусідніх країн, як-от: Північного Ірану та Азербайджану (Baytop, 2007).

Імена людей також вплинули на етимологію ботанічних термінів у турецькій мові. Наприклад, термін, відомий в народі як *adamotu* (укр. мандрагора), писалося як “*âdem out*”. Таким чином, у терміні лексему *adam* (укр. людина) було змінено на слово або навіть ім'я, яке вважається автентичним *Adem*. Проте іменування в народній мові віками формується в рамках певних правил мови, набуває гармонії та найлегшої вимови. Ігнорувати еволюцію назви протягом століть і повертати її до її багатовікової форми було б неправильно, оскільки це заважало б мові (Şahin, 2016).

Деяким рослинам дали назви на основі етнічної приналежності, чого немає в турецькій ботанічній термінології. До рослин пристосували прикметники, що належать до людини чи тварини. Наприклад, *nazlı salep* (укр. плодоріжка болотна), *nur salebi* (укр. плодоріжка рідкоkwіткова), *yetim salebi* (укр. офрис каріка), *hırçın salep* (укр. офрис гедзеносний) тощо. У цьому випадку *nazlı* (укр. неслухняний), *nur* (укр. світло), *yetim* (укр. сирота), *hırçın* (укр. запальний). Як ми бачимо, при найменуванні ботанічних термінів враховують середовище існування, форму, розмір, зовнішній вигляд тощо. Найменування на основі характеристик є незрозумілим щодо рослини. Крім того, такі прикметники для найменування турецької ботанічної термінології, як *garip* (укр. дивний), *güzel* (укр. гарний), *has* (укр. своєрідний), *hoş* (укр. приємний), *buruk* (укр. терпкий), *kayıp* (укр. втрачений), *narin* (укр. тендітний), *nemrut* (укр. безжалісний), *saklı* (укр. прихований), *yırtık* (укр. порваний), *yiğit* (укр. сміливий), *zarif* (укр. витончений), *killi* (укр. колючий), *kirli* (укр. брудний) дуже близькі один до одного, але їх відмінності не розуміються (Sevgi, 2014).

Прикметники “*ala*” (сторонній, половинний; крапчастий, смугастий), “*yaban*” (дикий) та “*deli*” (божевільний) також використовуються для найменування диких видів рослин. Як приклад, *ala sehri* (укр. жостір Палласа); *ala haşhaş* (укр. мак дикий); *ala kangal* (укр. гунделія турнефора); *yaban armudu* (укр. груша дика); *yaban*

asması (укр. клематис Джекман); *yaban eriği* (укр. тернослив); *deli mantar* (укр. мухомор червоний) (Baytop, 2007).

Як уже й було згадано, при найменуванні враховується спосіб використання рослини, її зовнішній вигляд або місце, де вона росте. Назви тварин також широко використовуються в іменуванні рослин. Ось деякі з найпоширеніших назв тварин, що використані в найменуванні рослин (Baytop, 2007):

- 1) “Ауї” (укр. ведмідь): *ayı çiğdemi* (укр. пізньоцвіт кілікійський); *ayı çileği* (укр. беладона звичайна); *ayı elması* (укр. маклюра оранжева); *ayı eriği* (укр. терен колючий) *ayı findığı* (укр. стиракс лікувальний); *ayı gülü* (укр. піон лікувальний), *ayıkulağı* (укр. аврикула), *ayı mantarı* (укр. білий гриб), *ayıpençesi* (укр. акант м’який), *ayı soğanı* (укр. черемша); *ayı üzümü* (укр. чорниця звичайна).
- 2) “Domuz” (укр. свиня): *domuz ağırşığı* (укр. цикламен); *domuz ayriği* (укр. грястиця збірна); *domuz baklası* (укр. люпин мілкоквітковий); *domuz elması* (укр. цикламен причорноморський); *domuz lâhanası* (укр. кліщинець італійський); *domuz pitrağı* (укр. нетреба звичайна).
- 3) “Deve” (укр. верблюд): *deveçökerten* (укр. якірці сланкі); *deve dikenı* (укр. розторопша плямиста); *develangır* (укр. мальва лісова); *develik* (укр. вовче лико шовкове); *deveşaplağı* (укр. лопух водяний); *devetabanı* (укр. монстера приємна); *devetopalağı* (укр. журавець болотяний).

На думку Марини Пішеніної (2010), ще однією особливістю найменування рослин для турецької мови є дія рослини на організм людини – найчастіше за ознаку брались лікувальні характеристики. З давніх часів людина знала про важливість рослин для свого здоров’я, тому майже у всіх культурах у ботанічних назвах зафіксовано лікувальні якості рослин. Наприклад, тур. *hekimana* (“hekim” – укр. лікар, “ana” – укр. мати) – укр. “живокіст”.

Отже, розглянувши вивчення ботанічної термінології в турецькій мові, ми можемо дійти до висновку, що у процесі найменування рослин виявлено асоціації, що зумовлюються культурою, релігією, географічними особливостями. Окрім того, діалектні назви рослин варіюються у різних місцевостях. Діалектні назви рослин,

застарі назви, що використовуються в історичних текстах, ботаніці, фармації, сільському господарстві викликають спантеличення у спілкуванні. Тому це свідчить про те, що ботанічні терміни малодосліджені в турецькій мові та потребують подальшого розгляду.

1.2. Історія розвитку турецької ботанічної термінології.

Протягом історії в усьому світі створювалися та розвивалися медицина, а за ними й методи лікування. Де б люди не жили, незалежно від віку, у кожен період часу є лікар, який лікує чи зцілює хвороби. Якщо взяти до уваги історію турецької медицини, то можна побачити, що перші докази досліджень зцілення людей, були знайдені в стародавні часи. Є багато джерел інформації про лікування хвороб різними комбінаціями ліків і встановлення окремих наметів, позначених прапорцями або списками, для зцілення хворих в історичних тюркських поселеннях, які знаходилися в Середній Азії (Çelik, 2021).

Починаючи з доісторичного періоду, лікарські трави використовувалися в часи Месопотамії, Стародавнього Єгипту, в хетську, грецьку, римську, сельджуцьку та османську епохи. Дослідження народної медицини проводилися і в республіканський період. Відомо, що жителі Анатолії використовували рослини в медичних та інших цілях з епохи палеоліту і це використання триває приблизно вже 50 000 років (Faydaoğlu, 2011).

Використання рослин як ліків зробило назви рослин термінами медицини та фармації. З цієї причини дослідження назв рослин вийшли за межі ботаніки і стали предметом дослідження в різних галузях науки. Медицина передавалася від одного суспільства до іншого, і кожна цивілізація додавала частини власної традиції та й водночас розширювала як її, так і свою термінологію (Çelik, 2021).

Історія розвитку людства в Анатолії сягає корінням в епоху палеоліту. Ранні люди задовольняли свої різноманітні потреби за допомогою диких рослин і мисливських тварин. Люди неоліту почали вирощувати зернові культури та

одомашнювати тварин (Efe, 2018). Тому рослини слугували також джерелом харчування тварин.

В османський період потреби людей у ліках задовольнялися сумішами, які готували лікарі або травники. Той факт, що в 1868 році в Стамбулі було 2000 травників на 45 аптек, є доказом важливості травників для охорони здоров'я в той час. Один із найстаріших відомих зразків трав'яних рецептів в історії належить хетам. Проте інформацію про лікарські рослини можна знайти в табличках і написах шумерів та єгиптян (Faydaoğlu, 2011).

Відкриття медичного папірусу давньоєгипетського періоду значно розширило наші знання про єгипетську медицину та ліки. Найважливішим папірусом, пов'язаним з ліками та зціленням – це папірус Еберса, який, за оцінками, був написаний приблизно в 1550 році до нашої ери. Він був знайдений біля ніг мумії в гробниці Ель-Ассасіф у Фівах, Єгипет і містить 77 лікарських трав та ліків отриманих від тварин і мінералів. Окрім того, було знайдено понад 800 рецептів. У рецептах найбільш зустрічалися такі рослини, як *acımarul* (укр. салат компасний), *dağsoğanı* (укр. іспанська проліска), *ardıç meyvesi* (укр. ялівець звичайний), *banotu* (укр. блекота), *çiğdem* (укр. шафран), *hardal* (укр. гірчиця), *hintyağı* (укр. рицина звичайна), *incir* (укр. інжир), *centiyanе* (укр. тирлич жовтий), *keten* (укр. льон-довгунець), *kişniş* (укр. коріандр), *mürver* (укр. бузина чорна), *nar kabuğu* (укр. гранатова шкірка), *pelinotu* (укр. полин гірки), *sakız* (укр. мастикове дерево), *sarisabır* (укр. алое), *soğan* (укр. цибуля), *tarçın* (укр. кориця), *terementi* (укр. терпентинне дерево) та *üzüm* (укр. виноград) (Faydaoğlu, 2011).

За часів месопотамської цивілізації використовували близько 250 лікарських трав. У рецептах табличок цього періоду часто зустрічаються такі трави як, *adamotu* (мандрагора), *banotu* (укр. блекота), *çöpleme* (укр. чемерник), *eğir kökü* (укр. лепеха звичайна), *haşhaş* (укр. мак городей), *hardal* (укр. гірчиця), *kekik* (укр. чебрець), *kitre* (укр. астрагал), *meşe mazısı* (укр. дуб малоазійський), *nane* (укр. м'ята), *nar kabuğu* (укр. гранатова шкірка), *rezene* (укр. фенхель звичайний), *safran* (укр. шафран посівний), *terementi* (укр. терпентинне дерево), які використовувалися в медицині. У грецький період було відомо близько 600 лікарських рослин. Під час

арабо-перської цивілізації ця цифра зросла приблизно до 4000. А на початку XIX століття кількість цих лікарських рослин досягла 13 000 (Faydaoğlu, 2011).

Анатолія, яка є мостом між Азією та Європою, протягом століть відіграла важливу роль у фітотерапії та торгівлі спеціями. Відомо, що торгівля рослинами та частинами рослин, які використовуються як активні фармацевтичні інгредієнти, в Анатолії велася з давніх часів (Faydaoğlu, 2011).

Починаючи з VI століття, під час візантійського періоду, Стамбул став центром торгівлі прянощами та ліками. Ліки і прянощі Далекого Сходу, наприклад, *biber* (укр. перець), *karanfil* (укр. гвоздика), *küçükhindistancevizi* (укр. мускатний горіх), *kafur* (укр. камфорне дерево), *misk* (укр. мускус), *sarısabır* (укр. алое), *tarçın* (укр. кориця), *zencefil* (укр. імбир садовий) та інші, караванами ослів, мулів або верблюдів доставлялися в порти Антак'ї, Іскендеруна або Трабзона, а звідти їх перевозили до Стамбула кораблями. У періоди, коли на морях панували пірати, перевезення здійснювалися караванами по суші (Faydaoğlu, 2011).

У період Османської імперії Анатолія все ще мала попит в транспортуванні спецій і ліків. Були побудовані нові дороги і караван-сараї, також приділялася значна увага для їх охорони. Дороги, які називали Королівським шляхом або Шовковим шляхом, з'єднували порти Західної Анатолії зі східними країнами. Проте перевага завжди віддавалася морському транспорту. Східні товари доставлялися караванами до портів Трабзона чи Іскендеруна через Іран і звідси транспортувалися до портів Генуї чи Венеції для відправлення до європейських центрів (Faydaoğlu, 2011).

У кожен епоху люди називали рослини, які вони використовували. Видно, що застосування рослини, їх зовнішній вигляд і середовище, в якому вони ростуть, вплинули на назви рослин. Крім того, інші характеристики, такі як смак, колір і розмір, також є визначальними в концептуалізації рослин у турецькій мові. Під час іменування, як видно з назв інших видів, помічено, що базові словникові елементи, такі як тварина, орган, особа, час, колір та інші рослини, беруться за основу (Efe, 2018).

У праці Педанія Діоскорида, давньо-грецького військового лікаря, фармаколога, натураліста, під назвою “De Materia Medica”, яку можна вважати першою фармакопеею, наведені докладні відомості про застосування 500 лікарських рослин і ліків, виготовлених з них. Більшість цих рослин є видами, які ростуть в Анатолії. Педаній Діоскорид – є найвідомішим експертом стародавнього світу в галузі лікарських рослин і визнаний першим лікарем, який дав вичерпну інформацію про анатолійські лікарські рослини. У праці Діоскорида зібрано властивості близько 1000 природних речовин (рослинного, тваринного та мінерального походження), близько 4750 медичних застосувань цих речовин і близько 350 ефекти ліків (Faydaoğlu, 2011).

У праці Турхана Байтопа “Türkiye’de bitkilerle tedavi” (“Лікування травами в Туреччині”), написаної у 1999 році, надано загальну інформацію про історичний розвиток лікарських рослин, які використовувалися тисячоліттями, їхні назви різними мовами, їх вирощування, приготування ліків, хімічний склад лікарських рослин, їх ефекти та способи використання. В основній частині викладено сімейства, ботанічні особливості, хімічний склад, місцеві назви та моделі використання лікарських рослин, що використовуються в Туреччині. Наприкінці роботи подано 97 барвистих зображень рослин, і всі рослини класифіковані відповідно до їх терапевтичних ефектів. У цій роботі Турхан Байтоп стверджує, що всіх рослин світу налічується від 750 000 до 1 000 000, близько 20 000 з цих видів рослин використовуються в медичних цілях, і лише 500 з 9 000 видів рослин, що ростуть у Туреччині, використовуються для лікування. Дуже небагато з них були культивовані. Незважаючи на те, що кількість рослин, зареєстрованих у кодексі, становить близько 140, їх виробництво здійснюється на дуже вузьких територіях порівняно з іншими культивованими рослинами. Кількість рослин, що продаються в травниках, становить близько 300, а на експорт йде близько 70-100 рослин (Faydaoğlu, 2011).

Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років глобалізація торгівлі та турбота про збереження генетичного різноманіття вплинули на культуру лікарських рослин. Стандарти якості рослинних матеріалів підвищилися завдяки переробці

продукції та вимогам покупців до продуктів, що є чистими (без фізичних властивостей і хімічних залишків), постійними (виробництво є надійним і з однаковою кількістю ефективною речовини) та сертифікованими (піддається ідентифікації походження та короткій історії). Отже, можна дійти до висновку, що Дослідження лікарських і ароматичних рослин, розпочаті в 1980-х і 1990-х роках, призвели до прогресу у виробництві рослин, видобутку біологічно активних сполук і підтвердженні та становленні медичних застосувань (Faydaoğlu, 2011).

Крім того, в іменуванні рослин використовувалися такі іменники, як назви тварин, органів, предметів і об'єктів, місць. У спільнотах, що цінують природу, приділяється певна увага об'єктам, що належать природі. Первісна людина, яка задовольняла свої потреби, такі як харчування, притулок і захист від навколишнього середовища, серед якого вона жила, вважала, що в усіх істотах є дух, як результат анімістичних вірувань. Була особлива чутливість до деревини. У турецькій міфології дерево привертало увагу своєю висотою. Турки вважали священним не кожне дерево, а ті, які не скидають листя влітку і взимку і не дають плодів. Священним деревом у шаманів був бук (Soydan, 2019).

Як підкреслює Марина Пішеніна (2010), у системі народних назв відображається мовне відчуття звичайної людини, яке виявляється в утворенні і тлумаченні назв рослин. В процесі номінації проявляються асоціації, що обумовлені культурою, релігією, географічними особливостями. Також в назвах рослин відображені способи оцінки світу, що виражається в актуалізації особливостей зовнішнього вигляду та господарського призначення, лікарські властивості. Окрім фізичних рис, таких як зовнішній вигляд, колір, цвітіння, збір насіння та плодів, велику роль відіграють символічні конотації та релігійні асоціації, тобто віра в магичні властивості рослини.

Турецький народ досить зацікавлений дикими рослинами через велику частку людей, які проживають у сільській місцевості, а також з економічних причин. Місцеві рослини використовуються у багатьох сферах життя, а саме: харчування, фарбування та лікування тощо. Як і в інших країнах світу, в останні

роки рослини, які традиційно використовуються в лікувальних цілях, привернули увагу дослідників (Çakılcıoğlu, 2010).

Як стверджує Угур Чакилджиоглу (2010), місцеві назви рослин тісно пов'язані з місцевою мовою, якою розмовляють люди цієї місцевості. Місцеві турецькі назви рослин відрізняються від одного регіону до іншого. Ця варіація тісно пов'язана з культурою, і через культурне багатство регіону Анатолії місцеві назви можуть відрізнитися в різних містах та селищах.

Неможливо не згадати й те, що протягом історії в турецьку мову увійшло багато іноземних слів. Кількість запозичених слів під час періоду небесних тюрків, які науковці можуть простежити на письмі, майже не існує. Починаючи з розвитку уйгурської мови, багато слів було запозичено в тюркські мови. Завдяки прийняттю маніхейської та буддистської релігій слова почали переходити з гінді, санскриту, согдійської та китайської мов. Частка запозичених слів у знайдених написах становить близько 1%. Що стосується уйгурського періоду, то цей показник становить від 2% до 12%. З прийняттям релігії ісламу ми можемо простежити, що арабські та перські слова значною мірою збагатили словниковий запас турецької мови. Після періоду Танзимату, в результаті відносин із західним світом, слова із західних мов увійшли, зокрема, в османську турецьку, а пізніше в сучасну турецьку. Тюрки, яким вдалося знайти відповідники видам рослин своєю мовою, попри все запозичили багато назв рослин. Особливо в народній мові кожна рослина отримала відповідник згідно з тонкощами мови. Однак ці номінали не могли бути відображені в книжній мові через науковий фільтр. Отож, само собою зрозуміло, що ці запозичення зробили свій внесок і в ботанічну термінологію турецької мови (Efe, 2018).

Тюрки, яким вдалося знайти відповідники видам рослин своєю мовою, попри все запозичили багато назв рослин. Особливо в народній мові кожна рослина отримала відповідник згідно з тонкощами мови. Але це не могло бути відображено в літературній мові через лінгвістичний пуризм (Efe, 2018).

Другий тип запозичених слів називають імітованими запозиченнями. З огляду на історичні події, тюрки розповсюдилася на дуже широку територію та

перебували в політичному та культурному контакті з багатьма суспільствами та їх культурами. Ось чому в турецькій мові, починаючи з періоду небесних тюрків, можна зустріти чимало іноземних елементів. Наприклад, написи, знайдені турецькою мовою, були здебільшого у формі інформаційних запозичень, адже тюрки панували на великих географічних просторах. Окрім того, протягом тривалих періодів в історії турецька мова вважалася мовою вищого прошарку населення. Більшість цитат, написаних турецькою мовою, засновані виключно на релігійних джерелах. Буддизм, маніхейство та іслам слугували причиною для запозичення багатьох таких запозичень у вжиток турецької мови. Авжеж, запозичення часто-густо зустрічаються в кожній мові. Дефіцит або велика кількість запозичених слів залежить від взаємодії відповідних мов з іншими мовами (Efe, 2018).

Таким чином, не існує мов, які не взаємодіють з іншими суспільствами і водночас містять елементи інших мов. Ця взаємодія іноді може посилитися настільки, що вона повністю відчужує мову, в яку переходять слова, та може бути надзвичайно загрозовою для вихідної мови. Причинами проникнення іноземних елементів у турецьку мову можуть бути наступні: фундаментальні зміни в суспільному житті, зміни в колі релігії та цивілізації, перекладацька діяльність, зміни алфавіту, відсталість, відсутність мовної свідомості, навчання іноземною мовою, зміна багатьох середовищ проживання (Efe, 2018).

У багатьох роботах, передусім медичних текстах, з давньоанатолійського, османсько-турецького та наступних періодів, є інформація про велику кількість рослин, їхніх назв і терени їх вживання. Незалежно від того, чи походять вони з осілої культури чи культури кочівників, анатолійці мають величезний досвід у рослинах та їхніх назвах. У ході історичного процесу тюркські народи знайшли користь застосування рослин як для щоденного використання в різних галузях, а саме: харчування, лікування, фарбування, виготовлення знарядь праці тощо, так і для харчування і лікування своїх тварин. Тому вони, звертаючи увагу на різні ознаки рослин, особливо на їх призначення та зовнішній вигляд, давали їм назви. Оскільки деякі з цих імен також згадуються в історичних текстах, вони стали

предметами дослідженнями для історії і науки, взірцями для літератури і культури. Фактично, деякі з назв поширені серед турецьких діалектів. Як результат, вони сприяють легшому спілкуванню з іншими тюркськими суспільствами та є свідками спільного минулого і братерства (Şahin, 2016).

Як свідчить Орхан Севгі (2014), у Туреччині, яка є однією з найбагатших країн світу за різноманітністю рослинності, створювати роботи, пов'язані з флорою, завжди було важко і вимагало тривалих зусиль. Процес, який розпочався з праці “*Flora Orientalis*”, написаної швейцарським ботаніком П'єр Едмоном Буасьє між 1867-1884 роками, вважається основною та дає інформацію про флору Туреччини. До того ж було додано працю “*Flora of Turkey*”, написаною британським ботаніком Пітером Хедлендом Девісом у 1965-1988 роках. За останні роки були докладені інтенсивні зусилля для ідентифікації та диференціації флори турецькою мовою, зокрема були зроблені важливі кроки. Таким чином, кожна робота з приводу цієї теми, є тим самим важливим кроком.

Отже, ми охарактеризували історію розвитку турецької ботанічної термінології та дійшли до висновку, що рослини завжди були в попиті серед турецького народу, адже використовувалися у таких галузях, як медицина, фарбова промисловість, кулінарія, декор.

Висновки до Розділу I

Ми визначили теоретичні засади вивчення та дослідження турецької ботанічної термінології та розглянули думки українських тюркологів Ірини Покровської, Катерини Телешун, Марини Пішеніної та низки турецьких науковців, як-от: Джеляль Демір, Майягюль Ергенекон, Гізем Булут, Еміне Файдаоглу, Халіль Ерхан Ероглу, Кюршат Ефе, Ібрагім Шахін, Турхан Байтоп та Орхан Севгі, з питання визначення поняття терміну, термінологізації, термінознавства, номенклатури, ономастики.

Ми з'ясували розвиток ботанічних термінів серед науковців та особливості найменування ботанічних термінів турецької мови.

До того ж ми схарактеризували історію розвитку турецької ботанічної термінології та простежили хід розвитку ботанічних термінів протягом історичних періодів, а також встановили галузі застосування рослин протягом століть та їх актуальність сьогодні.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1. Структурні особливості турецької ботанічної термінології.

Як відомо, усі термінологічні системи складаються з лексичних одиниць двох основних типів: однокомпонентних та багатокомпонентних термінів. За словотвірною структурою *однокомпонентні* терміни турецької ботанічної термінології можна поділити на прості слова (*alıç* – укр. глід східний, *erik* – укр. слива) та похідні або афіксальні (*çöplemecik* – укр. морозник східний) (Кузнецов, 2015).

Афіксальний спосіб словотвору – це утворення нових слів за допомогою приєднання афіксу до кореня слова. Афікс – закінчення, яке додається до кореня (основи) слова з метою творення нового слова (словотворчий афікс) або творення нової граматичної форми (словозмінний, або граматичний афікс). Афікс є основний будівельним елементом турецької, як й усіх інших аглютинативних мов. Афікс завжди має лише одне значення (на відміну, наприклад, від українських суфіксів). Афіксація, тобто додавання афікса до слова – основний спосіб словотвору й словозміни в турецькій мові. Відповідно, афіксів у турецькій мові дуже багато (множини, присвійності, присудковості, відмінків, часів, дієслівних станів і способів тощо) й вивчення морфології фактично зводиться до запам'ятовування афіксів, їхніх значень і місця у слові. Зауважте, що в описаному сенсі афікс використовується лише у вітчизняній тюркологічній традиції. У загальному мовознавстві термін афікс має узагальнююче значення і використовується як видове поняття стосовно будь-яких будівельних елементів мови: суфіксів, префіксів, закінчень, інфіксів тощо. У класичному розумінні турецький афікс – це закінчення (Сорокін, 2018).

Нижче ми наводимо такі приклади *однокомпонентних* ботанічних термінів в турецькій мові утворених за допомогою способу афіксації:

1. Термін *ballık* (укр. анамірта коккулюсоподібна), утворений від іменника “bal” (укр. мед) та афікса “-lık”.
2. Термін *evelik* (укр. щавель туполистий), утворений від іменника “eve” (укр. дім) і афікса “-lik”.
3. Термін *ekşice* (укр. щавель горобинний), утворений від прикметника “ekşi” (укр. кислий) та афікса “-ce”.
4. Термін *gelincik* (укр. мак-самосійка), утворений від іменника “gelin” (укр. невістка, наречена) і афікса “-cik”.
5. Термін *kızılçık* (укр. журавлина), утворений від прикметника “kızıl” (укр. червоний) та афікса “-cik”.
6. Термін *mürdümük* (укр. чина або горошок гладенький), утворений від “mürdüm” (укр. сливовий колір) і афікса “-ük”.

Отже, ми зробили вибірку та знайшли 6 *однокомпонентних* термінів, утворених за допомогою афіксального способу творення слів та дійшли до висновку, що він не є продуктивним. 2 з них утворені за допомогою такого афікса, як “-lık”, 2 – за допомогою афікса “-cik”, 1 – за допомогою афікса “-ük” та 1 – за допомогою афікса “-ce”.

Досліджуючи *двокомпонентні* терміни, ми з’ясували, що вони складаються з двох лексем. Розглядаючи *двокомпонентні* терміни турецької ботанічної термінології, зазначимо, що найбільш продуктивними словотворчими моделями є ізафет (словосполучення іменник+іменник) та словоскладання, де є моделі з іменником, у ролі другого компонента (Кузнєцов, 2015).

Ізафет – це словосполучення типу “іменник+іменник”, тобто словосполучення, що складається з двох іменників, перший з яких є означенням до другого. Ізафет має складатися мінімум із двох іменників, при цьому таких іменників може бути й більше – таке словосполучення має назву ізафетний ланцюг (*zincirleme ad tamlaması*). Ізафет є основою і найголовнішим явищем в усій граматичній системі турецької мови. У турецькій мові є два типи ізафету: присвійний (двоафіксний) ізафет; відносний (однафіксний) ізафет (Сорокін, 2018).

Нижче ми наведемо приклади *двокомпонентних* ботанічних термінів у турецькій мові, які утворені за допомогою ізафету:

1. Термін *ada çayı* (укр. шавлія), утворений за допомогою поєднання “ada” (укр. острів) та “çay” (укр. чай);
2. Термін *ağaç mantarı* (укр. трутовик справжній), утворений за допомогою поєднання “ağaç” (укр. дерево) і “mantar” (укр. гриб);
3. Термін *arpacık salebi* (укр. пшінка весняна або жовтець-пшінка), утворений за допомогою поєднання “arpacık” (укр. ячмінь) та “salep” (укр. салеп);
4. Термін *aslan kulağı* (укр. бонгардія золотиста), утворений за допомогою поєднання “aslan” (укр. лев) і “kulak” (укр. вухо);
5. Термін *bostan karanfili* (укр. дурман звичайний), утворений за допомогою поєднання “bostan” (укр. фруктовий сад) та “karanfil” (укр. гвоздика);
6. Термін *boyacı papatyası* (укр. пупавка фарбувальна), утворений за допомогою поєднання “boyacı” (укр. барвник) і “papatya” (укр. ромашка);
7. Термін *cezayir menekşesi* (укр. барвінок), утворений за допомогою поєднання “Cezayir” (укр. Алжир) та “menekşe” (укр. фіалка);
8. Термін *çakal armudu* (груша маслинколиста), утворений за допомогою поєднання “çakal” (укр. шакал) і “armut” (укр. груша);
9. Термін *çalı çileği* (укр. чорниця звичайна), утворений за допомогою поєднання “çalı” (укр. кущ) та “çilek” (укр. полуниця);
10. Термін *dağ kimyonu* (укр. кминниця звичайна або лазурник трилопатовий), утворений поєднанням “dağ” (укр. гора) і “kimyon” (укр. кмин);
11. Термін *deve tabanı* (укр. журавець болотяний), утворений за допомогою поєднання “deve” (укр. верблюд) та “taban” (укр. ступня);
12. Термін *eşek yoncası* (укр. буркун лікарський або буркун жовтий), утворений за допомогою поєднання “eşek” (укр. віслик) і “yonca” (укр. конюшина);
13. Термін *göl kestanesi* (укр. водяний горіх звичайний), утворений за допомогою поєднання “göl” (укр. озеро) та “kestane” (укр. каштан);

14. Термін *hint inciri* (укр. опунція фікус-індіка), утворений за допомогою поєднання “hint” (укр. індус) і “incir” (укр. інжир).
15. Термін *kardeş kanı* (укр. каланхое), утворений за допомогою поєднання “kardeş” (укр. молодший брат або сестра) та “kan” (укр. кров);
16. Термін *kaya kekiği* (укр. чабер рожевий), утворений за допомогою поєднання “kaya” (укр. скеля) і “kekiği” (укр. чебрець);
17. Термін *keçi boynuzu* (укр. ріжкове дерево), утворений за допомогою поєднання “keçi” (укр. коза) та “boynuz” (укр. ріг).

З досліджених 17 двокомпонентних ботанічних термінів в турецькій мові, утворених за допомогою відносного (однофіксного) ізафету, ми виявили, що цей спосіб утворення термінів найбільш вживаний.

Деякі двокомпонентні ботанічні терміни у турецькій мові утворюються поєднанням щонайменше двох слів, тобто методом словоскладання. Цей метод використовується в тих випадках, коли поняття, яке потрібно передати, не можливо виразити за допомогою однієї лексеми (Demir, 2009).

Нижче ми наводимо такі приклади двокомпонентних ботанічних термінів у турецькій мові, утворених за допомогою словоскладання:

1. Термін *akçakesme* (укр. філірея вузьколиста), утворений за допомогою поєднання слів “akça” (укр. білявий) і “kesme” (укр. різання);
2. Термін *altınbaşak* (укр. золотушник), утворений за допомогою поєднання слів “altın” (укр. золотий) та “başak” (укр. колосок);
3. Термін *baldırıkara* (укр. Венерині кучері звичайні), утворений “baldır” (укр. гомілка) і “kara” (укр. темний);
4. Термін *biberiye* (укр. розмарин лікарський), утворений за допомогою поєднання слів “biber” (укр. перець) та “iye” (укр. власник);
5. Термін *bozkulak* (укр. дивина звичайна), утворений за допомогою поєднання слів “boz” (укр. сірий) і “kulak” (укр. вухо);
6. Термін *çanakıran* (укр. мачок рогатий), утворений за допомогою поєднання слів “çanak” (укр. горщик) та “kıran” (укр. той, що розбиває);

7. Термін *çatlankoz* (укр. цикорій), утворений за допомогою поєднання “*çatlan*” (укр. той, що тріскається) і “*koz*” (укр. козир);
8. Термін *çobançökerten* (укр. якірці сланкі або якірці ключі), утворений за допомогою поєднання в “*çoban*” (укр. пастух) та “*çökerten*” (укр. той, хто скидає, валить);
9. Термін *danabağirtan* (укр. морозник східний), утворений за допомогою поєднання “*dana*” (укр. теля) і “*bağirtan*” (укр. той, що змушує кричати);
10. Термін *darıcan* (укр. плоскуха звичайна, півняче або куряче просо), утворений за допомогою поєднання слів “*darı*” (укр. пшоно) та “*can*” (укр. душа).

З досліджених 10 двокомпонентних ботанічних термінів у турецькій мові, утворених способом словоскладання, ми виявили, що цей спосіб є продуктивним.

Визначають такі критерії виділення багатоконпонентних термінів, як дефінітивний, критерій концептуальної цілісності, інформаційний, статистичний, семантичний, критерій логічних теорем, логіко-інтуїтивний. Складені терміни чи термінологічні словосполучення ми розглядаємо як терміни, утворені шляхом приєднання до однослівного терміна слів-уточнювачів з метою конкретизації вихідного поняття та утворення його видових корелятивів. Службові частини мови, зокрема, сполучники та післяйменники, впливають на характер синтаксичних зв'язків між повнозначними частинами мови в структурі термінологічної моделі (Телешун, 2016).

На думку Катерини Телешун, існують такі вихідні компоненти *трьохкомпонентних* структурних моделей в турецькій мові (Телешун, 2016):

- первинний (кореневий) іменник;
- іменник з афіксом присвійності третьої особи однини;
- іменник у формі непрямих відмінків;
- іменник у родовому відмінку;
- похідний іменник (з суфіксом);
- іменник у знахідному відмінку;
- віддієслівний іменник;

- віддієслівний іменник з афіксом присвійності третьої особи однини;
- дієслово;
- дієприкметник;
- числівник;
- прикметник;
- усічений інфінітив/віддієслівний іменник на “-ma”;
- усічений інфінітив з афіксом присвійності третьої особи однин.

Однак вищевказані *трьохкомпонентні* структурні моделі не відповідають ботанічній термінології в турецькій мові, тому такі моделі нам не підходять.

Трикомпонентні терміни є, переважно, результатом розширення обсягу структурної схеми двокомпонентного терміна за рахунок ще одного атрибуту (головного або залежного члена словосполучення, який може бути як термінологічного, так і нетермінологічного характеру). Вони позначають більш складні поняття та мають низку істотних диференційних ознак (Телешун, 2016).

Нижче ми наводимо приклади *трьохкомпонентної* турецької ботанічної термінології, утвореної за допомогою способу розширення обсягу схеми двокомпонентного терміна:

1. Термін *deli alan maydanozu* (укр. рутвиця вузьколиста), утворений за допомогою поєднання “deli” (укр. божевільний), “alan” (укр. територія), “maydanoz” (укр. петрушка);
2. Термін *deli göz diken* (укр. волошка причорноморська або волошка іберійська), утворений за допомогою поєднання “deli” (укр. божевільний), “göz” (укр. око), “diken” (укр. шип);
3. Термін *dikenli sıraca otu* (укр. нетреба колюча), утворений за допомогою поєднання “diken” (укр. шип), “sıraca” (укр. золотуха), “ot” (трава);
4. Термін *güz acı çiğdemi* (укр. пізньоцвіт осінній), утворений за допомогою поєднання “güz” (укр. осінь), “acı” (укр. гіркий), “çiğdem” (укр. шафран);
5. Термін *güzel avrat otu* (укр. беладона звичайна), утворений за допомогою поєднання “güzel” (укр. гарний), “avrat” (укр. дружина), “ot” (укр. трава);

6. Термін *hint yağı ağacı* (укр. рицина звичайна), утворений за допомогою поєднання “hint” (індус), “yağ” (жир), “ağaç” (дерево);
7. Термін *kırmızı kedi otu* (укр. остріжник червоний), утворений за допомогою поєднання “kırmızı” (укр. червоний), “kedi” (укр. кіт), “ot” (укр. трава);
8. Термін *yalancı portakal ağacı* (укр. маклюра оранжева), утворений за допомогою *yalancı* (укр. брехун), *portakal* (укр. апельсин), *ağaç* (укр. дерево);

Отже, ми вибрали 8 *трикомпонентних* термінів та ми можемо дійти до висновку, що зазвичай *трикомпонентні* ботанічні терміни в турецькій мові поєднують в собі способи творення: “прикметник+іменник” та ізафет.

Тож, ми дослідили три структурні класифікації (однокомпонентні, двокомпонентні та трикомпонентні) та їх способи творення ботанічної термінології в турецькій мові. Ми з’ясували, що частотність поширення однокомпонентної ботанічної термінології в турецькій мові сягає 15%, двокомпонентної – 66% та трикомпонентної – 19% (див. Додаток В). Найбільш поширеним є двокомпонентний тип класифікації термінів та його способи творення: словоскладання й ізафет.

2.2. Функціональні особливості турецької ботанічної термінології.

Рослини, що вживаються у їжу досить поширені в Туреччині. Особливо це стосується сільської місцевості, але також і великих міст. Яскравим доказом цього явища є дикорослі рослини, які продаються на прилеглих ринках Стамбула в перші весняні місяці. Однак, наявна досить мала кількість праць щодо рослин, які вживаються в їжу. У Туреччині існує вагома історія збору рослин для харчових цілей. Люди задовольняють свої потреби, збираючи їх з навколишніх гір і лісів. Ця традиція досі зберігається в сільській місцевості. Надземні частини або коріння багатьох дикорослих рослин використовують як овочі. Їх вживають сирими або вареними, а також сушеними, в розсолі або у вигляді солінь (Faydaoğlu, 2011).

Згідно з Оленою Селівановою, під функцією мовних одиниць розуміють головне поняття функціональної лінгвістики, що розглядається переважно як призначення певної мовної одиниці для передачі якогось елементарного змісту. Предметом функціональної лінгвістики є функції мови. Дослідники виокремлюють кілька аспектів визначення функції. Налічують два аспекти функції, потенційний і цільовий. Функцію ототожнюють із значенням одиниці, однак це значно ускладнює кваліфікацію їхніх відмінностей. Вчені стверджують, що один з аргументів проти ототожнення семантики й функції те, що функція стосується різних комунікативних сфер мови, на відміну від значення (2006).

Функціоналізм – це наукова методологія, що передбачає сприйняття об'єкта в його взаємодії із середовищем як діяльності, функціонування системи. У лінгвістиці забезпечують дослідження мови як діяльнісного, цілеспрямованого живого організму, представленого численними мовленнєвими продуктами у відповідних актах комунікації. Дослідницькими принципами функціоналізму вважаються діяльність, яка полягає у погляді на мову як джерело, продукт і посередник діяльності її носіїв й етносу в цілому (Селіванова, 2016).

Репрезентативна функція – це функція позначення світу речей (Кочерган, 2001).

Ботанічні терміни в турецькій мові можна поділити на такі підвиди:

- Рослини, які їдять сирими. Прикладом може слугувати *kuzukulağı* (укр. щавель), *tekesakalı* (укр. козельці лучні), *yemlik* (укр. козельці пореєвидні), *kazayağı* (укр. лобода);
- Рослини, які вживаються в їжу після приготування: при цьому способі використання рослину спочатку кип'ятять у воді. Такі рослини, як *ebe gümesi* (укр. калачики лісові); *ısrıgan* (укр. кропива); *madımak* (укр. спориш споріднений) їдять у приготовленому вигляді;
- Рослини, які вживаються висушеними: це трави, які часто використовують для додання аромату та смаку супам та іншим стравам як приправи або для чаю. Наприклад, *kekik* (укр. чебрець); *nane* (укр. м'ята); *pişik otu* (укр. валер'яна); *taş nanesi* (укр. мікромерія чагарникова); *adaçayı* (укр. шавлія).

Століттями рослини використовувалися в лікувальних цілях для зцілення різних захворювань. Оскільки ефірні олії є сумішами з різними компонентами, вони також відрізняються за біологічною дією. Хоча ефекти відрізняються залежно від інгредієнтів, багато ефірних олій має різні дії (Faydaoğlu, 2011).

Нижче ми наведемо галузі використання ботанічних термінів:

- Рослини, які використовуються як ліки (див. Додаток А).
- Окрім того, деякі види рослин викликають небезпечні отруєння, а часом і смерть, як-от: *amanita mantar türleri* (укр. мухоморові види грибів); *colchicum kar çiçeği türleri* (укр. види пізньоцвіту); *hyoscyamus ban otu türleri* (укр. види блекота); *conium maculatum baldıran türleri* (укр. види болиголова плямистого);
- Неможливо й не згадати про рослини, які використовуються як барвник, а саме *cehri* (укр. жостір); *kökboya* (укр. марена фарбувальна).
- На останок з усіх перелічених варто згадати й про декоративні рослини (див. Додаток В).

Отже, ми дослідили, що ботанічні терміни турецької мови функціонують та використовуються в різних галузях, а саме: медицина, кулінарія, декор, фарбова промисловість та рослини, які шкодять здоров'ю людини. Ми розглянули підвиди ботанічних термінів, а саме, 4 ботанічні терміни, які вживаються в їжу, 4, які їдять сирими та 5, які вживаються висушеними. Окрім того, ми навели приклади 10-ти ботанічних термінів, які використовуються у медичній галузі, 4 ботанічні терміни та їх види отруйних рослин, 2 ботанічні терміни, які використовуються як барвник та 21 ботанічний термін рослин, які використовуються у декоративній галузі.

Висновки до Розділу II

У другому розділі ми дослідили особливості структурно-функціональних особливостей турецької ботанічної термінології.

Насамперед, ми розглянули процес відтворення турецьких однокомпонентних, двокомпонентних та трикомпонентних ботанічних термінів,

які складаються з таких способів словотвору, як афіксальний спосіб, ізафет, словоскладання. Ми вибрали 6 однокомпонентних турецьких ботанічних термінів, утворених за допомогою способів афіксації, 27 двокомпонентних турецьких ботанічних термінів, які утворені за допомогою ізафету та словоскладання і трикомпонентні турецькі ботанічні терміни, утворені в результаті розширення обсягу структурної схеми двокомпонентного терміна за рахунок ще одного атрибуту та з'ясували, що такі терміни поєднують в собі способи словоскладання й ізафет. Ми з'ясували, що частотність поширення однокомпонентної ботанічної термінології в турецькій мові сягає 15%, двокомпонентної – 66% та трикомпонентної – 19%.

У ході нашого дослідження ми окреслили функціональні особливості турецької ботанічної термінології. Ми з'ясували, що 10 турецьких ботанічних термінів використовуються у галузі медицини, 4 види ботанічних термінів рослин є отруйними, 2 ботанічні терміни використовуються у фарбовій промисловості та 21 ботанічний термін рослин вживається у декоративній галузі.

ВИСНОВКИ

1. У нашому дослідженні визначено теоретичні засади вивчення та дослідження турецької ботанічної термінології.

Ми розглянули поняття термінознавство, “термін”, “номенклатура”, “ботанічна номенклатура”, “ономастика”, “фітонім” та проаналізували терміни ботанічної термінології. До того ж ми розглянули думки українських та турецьких тюркологів. Ми охарактеризували історію розвитку турецької ботанічної термінології, а також простежили розвиток та особливості найменування ботанічних термінів.

2. Схарактеризовано історію розвитку турецької ботанічної термінології.

Ми простежили хід розвитку ботанічних термінів протягом історичних періодів, а також встановили такі галузі застосування рослин, як медицина, декор, фарбова промисловість, кулінарія протягом століть та їх актуальність сьогодні.

3. Проаналізовано структурні особливості турецької ботанічної термінології.

Для дослідження структурних особливостей ботанічної термінології в турецькій мові ми вибрали 41 турецький ботанічний термін. Ми розглянули три структурні класифікації (однокомпонетні, двокомпонетні та трикомпонетні) та їх способи творення ботанічної термінології. Ми з'ясували, що частотність поширення однокомпонентної ботанічної термінології в турецькій мові сягає 15%, двокомпонентної – 66% та трикомпонентної – 19% та виявили, що найбільш поширеним є двокомпонентний тип класифікації термінів та його способи творення: словоскладання й ізафет.

4. Окреслено функціональні особливості турецької ботанічної термінології.

Ми проаналізували 49 турецьких ботанічних термінів та з'ясували, що ботанічні терміни турецької мови функціонують та використовуються в різних галузях. Ми вибрали 10 турецьких ботанічних термінів, які використовуються в медицині, 12 турецьких ботанічних термінів, які використовуються в кулінарії, 21 турецький ботанічний термін, який використовується в декорі та 2 турецькі

ботанічні терміни, які використовуються у фарбові промисловості. Також ми розглянули підвиди ботанічних термінів, а саме: 4 ботанічні терміни, які вживаються в їжу, 4, які їдять сирими та 5, які вживаються висушеними.

Отже, у цьому дослідженні ми розглянули репрезентативну функцію термінів. Ця функція полягає в позначені світу речей, тобто кожен термін ботанічної термінології відноситься до певної категорії у ботанічній термінології. Ми вибрали та навели всього 90 прикладів ботанічної термінології. Оскільки ботаніка розвивається по всьому світі, то завдяки знаходженню та відкриттю або виведенню селекції нових рослин ботанічна термінологія збагачується новими термінами.

ÖZET

Herhangi bir dilin botanik terminolojisi eski çağlardan beri gelişmektedir ve bu gelişim süreci günümüze kadar devam etmektedir.

Farklı dillerin terminolojik sistemlerinin incelenmesi çok önemlidir ve dilbilimde önemli bir rol oynar. Tıbbın ve diğer bilimlerin gelişmesiyle bağlantılı olarak bitkiler, canlıların incelenmesinde lider bir yer tutar. Botanik terminoloji tıp, boya sanayi, aşçılık gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Bitkiler bir edebiyat konusudur, duyguları ifade etme biçimidir.

Türk botanik terminolojisinin özelliklerinin incelenmesi Türkiye, Ukrayna ve diğer ülkelerdeki bilim adamlarının ilgisini çekmektedir.

Çalışmamızda Türk botanik terminolojisinin çalışma ve araştırmalarının teorik temelleri belirlenmiştir. Türk botanik terminolojisinin gelişim tarihi karakterize edilmiş ve tarihsel dönemlerde botanik terimlerin gelişim seyri izlenmiştir. Türk botanik terminolojisinin yapısal özellikleri incelenmiştir. Türk botanik terminolojisinin işlevsel özellikleri ana hatlarıyla belirtilmiştir.

Sonuç olarak toplam 90 botanik terminoloji örneği seçtik ve sağladık. Botanik dünya çapında geliştikçe, yeni bitkilerin keşfi veya ıslahı nedeniyle botanik terminolojisi yeni terimlerle zenginleştirilmektedir.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кочерган М.П. (2001) Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр "Академія", 368. (Альма-матер) ISBN 966-580-100-7
2. Кузнецов І. В. (2015) Структурні особливості утворення англійських термінів ландшафтного дизайну. Серія «Філологічна». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Випуск 59, ст. 107-109.
3. Нахапетова О. В. (2014) Співвідношення понять термін, номен, номенклатура у назвах спорідненості і святцтва. Вісник Донецького Національного Університету, сер. Б: Гуманітарні Науки, Вип. 1-2.
4. Пішеніна М. В. (2010) Універсальне та національно-специфічне турецької ботанічної номенклатури (ономасіологічний та семасіологічний аспекти). Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». Т. 23 (62), № 3. ст. 43-48.
5. Покровська І.Л. (2013) Секуляризація релігійно маркованих компонентів у ботанічній термінології сучасної турецької мови. Одеський лінгвістичний вісник. 2013. Вип. 1, ст 127-135.
6. Сабадош, І.В. Народні назви рослин і наукова ботанічна номенклатура / І.В. Сабадош//URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine28-6.pdf>:
(дата звернення 10.10.2012).
7. Селіванова О. О. (2006) Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Довкілля-К, 716 с. ISBN 966-8791-00-2, Полтава
8. Сорокін С. В. (2018) Практична граматики турецької мови. Частина перша. Навч. посібник (Препринт). К.: Видавничий центр КНЛУ, 358
9. Телешун К.О. (2016) Структурне моделювання трьохкомпонентних термінів торгівлі турецької мови. Серія «Філологічна». Випуск 63, ст. 192-195, Київ

10. Anıl Çelik (2021) The Problem Of Plant Names' Latin Scientific Equivalents In Old Anatolian Turkish Medical Manuscript Studies. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (53): 13-39 e-ISSN 2458-9071
11. Celal Demir (2009) Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 54 (2006/1), 81-100
12. Emine Faydaoğlu, Metin Saip Sürücüoğlu (2011) Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi. *Orman Fakültesi Dergisi*, 11 (1): 52-67, Kastamonu
13. Gizem Bulut (2017) An ethnobotanical study of medicinal plants in Acipayam (Denizli-Turkey). *Journal of Herbal Medicine* 10, 64-81, İstanbul-İzmir
14. Halil Erhan Eroğlu (2018) Türkiye Helichrysum Taksonlarının Türkçe ve Diğer Dillerdeki İsimleri. *Avrasya Terim Dergisi*, 6 (1): 26-34
15. Hüseyin Barış Tecimen (2020) Topraktaki Bitki Besin Maddesi Havuzu Kapsamına Giren Bazı Terimlerin Kullanılışları. *Avrasya Terim Dergisi*, 8 (1): 35-43.
16. İbrahim Şahin (2016) Filoloji ve Botanik Alanlarının Kavşağında Yerel Fitonimler (Bitkiadları) Meselesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 56, 775-791, Erzurum
17. Kürşat Efe (2018) Tarihî Türk Lehçelerinde Alıntı Bitki İsimleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7/17, s. 81-106. Samsun, Türkiye
18. Mayagül Ergenekon, Dr. Öğr. Ü. Nermin Bölükbaşı, Prof. Dr. Okan Bölükbaşı (2019). Nörolojik Tedavilerde Kullanılan Bazı Şifalı Bitkilerin Adları Üzerine Kökenbilimsel Bir İnceleme. *International Anatolia Academic Online Journal*, 5 (1), 1-17.
19. Orhan Sevgi, Ünal Akkemik (2014) "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" Adlı Eserin Bilgi Kaynağı Ve Terim Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 2 (1): 50-67.
20. Serpil Soydan (2019) Türkçe Verintiler Sözlüğünde Süs Bitkileri Ve Otlar. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 352-368.

21. Turhan Baytop (2007) Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; (3), 578, Ankara
22. Uğur Çakılcıoğlu (2010) An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazıkonak and Yurtbaşı Districts of Elazığ Province, Turkey. Journal of Medicinal Plants Research Vol. 4(7), pp. 567-572, ISSN 1996-0875, Elazığ

ДОДАТОК А**Ботанічні терміни на позначення рослини, які використовуються як ліки**

№	Приклад	Переклад
1.	yeşil çay	чай китайський
2.	sarımsak	часник
3.	tarçın	кориця
4.	köri	карі
5.	hardal	гірчиця
6.	fesleğen	базилік
7.	zencefil	імбир
8.	karanfil	гвоздика
9.	kimyon	тмин
10.	rezene	фенхель

ДОДАТОК Б

Ботанічні терміни на позначення декоративних рослин

№	Приклад	Переклад
1.	anemon	анемона
2.	yılançık otu	аризарум
3.	yılanastığı	кліщинець
4.	acıçiğdem	пізньоцвіт
5.	çiğdem	шафран
6.	tavşan kulağı	цикламен
7.	yılanbıçağı	дракункулюс
8.	kar çiçeği	ерантис зимній
9.	turnagagası	журавець
10.	glayöl	гладіолус
11.	süsen	півник
12.	göl soğanı	білоцвіт
13.	ak zambak	лілія
14.	üzüm sümbülü	мускарі
15.	narkissos	нарцис
16.	tükürük	рястка
17.	ekşi yonca	квасениця

18.	sümbücülük	сцилла
19.	kara nerdis	штернбергія
20.	lale	тюльпан
21.	ada soğanı	луківка надморська

ДОДАТОК В

Частота однокомпонентних, двокомпонентних та трикомпонентних ботанічних термінів у турецькій мові

